

PAPER

“ЯНГИ ЎЗБЕКИСТОН” ВА “ЖАДИД” ГАЗЕТАЛАРИДА ЖАНРЛАР ТРАНСФОРМАЦИЯСИ

Наргиза Мирзаева^{1,*}

¹ф.ф.н (PhD), доцент Ўзбекистон журналистика ва оммавий коммуникациялар университети Тошкент, Ўзбекистон

* mirzaeva@icloud.com

Abstract

Мазкур мақолада замонавий ўзбек матбуоти мисолида жанрлар трансформацияси жараёнлари таҳлил этилган. Хусусан, “Янги Ўзбекистон” ва “Жадид” газеталарида кузатилаётган таҳририй услуб янгиланиши, омухта (гибрид) жанрларнинг шаклланиши, ахборот ва таҳлил материалларининг индивидуал услуб билан бойитилиши каби хусусиятлар ёритилган. Мақолада журналистик матнларда очерк, эссе, таҳлилий мақола, интервью ва репортаж каби жанрларнинг замонавий форматда қайта шаклланиши ва бу жараённинг оммавий ахборот маконида тутган ўрни назарий ва амалиёт нуқтаи назаридан баҳоланади.

Key words: жанрлар трансформацияси, замонавий матбуот, очерк, таҳлилий мақола, журналистик услуб, “Янги Ўзбекистон”, “Жадид”, омухта жанрлар, медиа макон, аудитория эҳтиёжлари, рақамли журналистика

Кириш

Бугунги кунда оммавий ахборот воситалари жадал ривожланмоқда ва бу жараёнда матбуот нашрларининг жанрий таркибида ҳам ўзгаришлар кузатишмоқда. Хусусан, Ўзбекистондаги янги давр матбуоти – “Янги Ўзбекистон” ва “Жадид” газеталари замонавий журналистиканинг талабларига мос равишда шаклланаётган, миллий медиа маконда мустақам ўрин эгаллаётган нашрлар сирасига киради. Ушбу мақолада икки газета мисолида жанрлар трансформацияси, яъни анъанавий ва замонавий жанрларнинг ўзаро уйғунлашуви ва янгиланиши таҳлил этилади.

Журналистикада жанр – бу ахборотни ифодалашнинг муайян услуби, тузилиши ва функциясига эга шакл ҳисобланади. Ахборот, таҳлил ва бадиий-ҳужжатли жанрлар асосий гуруҳлар бўлиб, замон талабларига кўра уларда функционал ҳамда услубий ўзгаришлар рўй бериб бормоқда. Жанрлар трансформацияси – бу мавжуд жанрларнинг замонавий воситалар таъсирида қайта шаклланиши, янги талабларга жавоб берадиган янги кўринишларнинг пайдо бўлиши демакдир.

Усул ва таҳлиллар

“Янги Ўзбекистон” газетасида ахборот ва таҳлил жанрлари кенг қамровда намоён бўлади. Ахборот жанрида янгиликлар, расмий хабарлар, воқеа жойидан репортажлар тезкорлик ва аниқлик билан берилса, таҳлил жанрларида мақолалар, интервью ва шарҳлар орқали мавзуга чуқур ёндашув таъминланади. Масалан, 2024 йил 15 март соғида чоп этилган “Янги уйлар – янги ҳаёт” сарлавҳали мақола репортаж ва таҳлил элементлари уйғунлигида ёзилган. Унда муаллиф нафақат янги қурилаётган турар-жойлар ҳақида ахборот беради, балки уларнинг ижтимоий аҳамияти, аҳоли турмуш тарзига таъсирини таҳлил қилади. Бу ҳолатда репортаж жанри таҳлилий мақола билан омухта ҳолда тақдим этилган.

Мазкур газетанинг 2024 йил декабрь ойидаги “Ўқитувчи – янги авлод тарбиячиси” сарлавҳали мақола интервью ва портрет жанри асосида тайёрланган бўлиб, унда интервью олинган шахснинг фаолиятини журналист нафақат савол-жавоб орқали, балки таҳлил, индивидуал характеристика ва мақсадли фикрлар билан чуқур ёритади. Бу услуб портрет-интервью жанрининг янгича ифода кўриниши сифатида намоён бўлади.

“Янги Ўзбекистон” газетасининг 2025 йил 10 февраль со-

нидаги "Бир оиланинг ҳаёти орқали – аҳоли фаровонлиги ҳақида" мақоласида турмуш даражасини таҳлил этиш учун якка оила ҳаёти асос қилиб олинган. Мақолада очерк, таҳлил ва ахборот элементлари уйғунлашган бўлиб, бу кейс-мақола жанридаги трансформация намунасидир.

"Янги Ўзбекистон" газетаси ахборот ва таҳлил жанрларини уйғунлаштирган ҳолда, ижтимоий ҳаётнинг барча жа-бҳаларини ёритишда замонавий методлардан фойдаланмоқ-да. Хусусан, репортаж, мақола, интервью, таҳлилий шарҳ ка-би жанрларда мультижанрлик ва сторителлинг элементла-ри кенг қўлланилмоқда. Бу эса журналистик материаллар-нинг таъсирчанлигини ва ўқувчининг қизиқишини ошири-шга хизмат қилмоқда.

"Жадид" газетаси кўпроқ илмий-маърифий йўналишда чиқарилади ва унда адабий-бадий услубдаги жанрларга алоҳида ўрин берилган. Таржимаи ҳол мақолалари, эссе ва мақсадли таҳлилий материаллар орқали жадидчилик ғояла-ри кенг ёритилади. Газета таҳририяти замонавий медиа тен-денцияларини ҳисобга олган ҳолда материалларини инфо-графика, мультимедий элементлар билан бойитмоқда. Маса-лан, 2024 йил октябрь сонидagi "Исҳоқхон тўра Ибрат: илм ва маърифат фидойиси" сарлавҳали эссе-мақола бадий та-свир, тарихий маълумот ва таҳлилни уйғунлаштирган. Бу материалда эссе жанри орқали шахснинг илмий мероси ва унинг бугунги кундаги аҳамияти ёритилган.

2025 йил январь сонидagi "Жадид мактаби – миллий уйғониш асоси" мақоласида анъанавий мақола ва очерк эле-ментлари уйғунлашган. Журналист тарихий фактларга асо-сланган ҳолда жадид мактабларининг таъсирини таҳлил қи-либ, у билан боғлиқ реал шахслар ҳаёти ва фаолиятини бади-ий ифода орқали баён этади. Бу ҳол жанрлар синтези намуна-си бўлиб, оқувчида катта таассурот қолдиради.

"Жадид" газетасидаги "Янги авлодга қандай мерос қоляп-миз?" сарлавҳали мақола эса эссе ва таҳлил услубида ёзилган бўлиб, унда муаллиф шахсий фикрларини тарихий далиллар билан уйғунлаштирган ҳолда баён этади.

"Жадид" газетаси эса илмий-маърифий йўналишда ишлаб, очерк, эссе, тарихий таҳлил, портрет мақола каби жанрларни бадий-таҳлил элементлари билан бойитмоқ-да. Газетадаги материаллар орқали жадидчилик ғоялари нафақат қайта ҳаётга қайтарилмоқда, балки уларни замона-вий нуқтаи назардан қайта таҳлил этиш амалиёти ҳам олиб борилмоқда.

Иккала газетада ҳам материаллар кўпинча гибрид жанр-ларда тайёрланади. Бугунги медиа маконда ахборот мақола-си ичида таҳлил, шарҳ, шахсий фикр ҳамда бадий ифода элементлари жой олмақда. Бу эса журналистиканинг инди-видуаллашуви ва ижодийлашуви самарасидир.

Муҳокама ва натижалар

Бугунги медиа маконда газеталар ахборотни нафақат факт-лар орқали, балки интерактив ва ижодий услубда етказишга ҳаракат қилмоқда. Бу ҳолат анъанавий жанрларнинг қайта шаклланиши, уларнинг ўзаро синтези, ҳамда янги формат-ларнинг вужудга келишига олиб келмоқда. Масалан:

- **Инфожанрлар** – ахборот ва таҳлилни инфографика, диаграмма, таблицалар орқали ифода этиш.
- **Кейс-мақола** – аниқ воқеа ёки шахс мисолида ижтимо-ий муаммони таҳлил этиш.
- **Сторителлинг (ҳикоялаш)** – мақола бадий усулда ҳи-коя шаклида ифода этилади, бу оқувчининг ҳиссиётларига таъсир этади.

Журналистикада жанрлар трансформацияси – замон, технологик инқилоб ва жамият эҳтиёжларининг бевосита таъсирида юз бераётган қонуний жараёндир. Мазкур мақолада таҳлил қилинган "Янги Ўзбекистон" ва "Жа-

дид" газеталари мисолида ҳам журналистик жанрлар шаклан ва мазмунан қайта ифода этилаётгани, уларнинг ўзаро уйғунлашуви, мультимедиявий форматларга мослашу-ви ҳамда индивидуал услубларда намоён бўлаётгани яққол кузатилди.

Аниқ таҳлиллар шуни кўрсатадики, анъанавий жанрлар (мақола, интервью, очерк, репортаж) бугунги медиа макон-да кўп ҳолларда синкретик шаклларда – таҳлилий эссе, портрет-интервью, бадий очерк, инфографик таҳлил каби кўринишларда пайдо бўлмоқда. Бу ҳолат матбуот материал-ларининг таъсирчанлиги ва ўқувчи билан мулоқотнинг са-марадорлигини оширишга хизмат қилмоқда. Шу боис, замона-вий оммавий ахборот воситалари фаолиятини баҳолашда жанрлар трансформацияси масаласига илмий ёндашув та-лаб этилади.

Мазкур таҳлил асосида қуйидаги илмий-назарий тавсия-лар ишлаб чиқилди:

Жанрлар трансформациясини замонавий журналистика назарияси доирасида алоҳида таҳқиқот объекти сифатида ўрганиш зарур. Бу жараёни таснифлаш, таркибий элемент-ларини таҳлил қилиш ва янги жанр моделларини шакллантириш лозим.

Газета матнларида мультижанрликнинг кучайиши жур-налист шахсияти, унинг индивидуал услуби ва аудитория-га йўналтирилганлиги билан узвий боғлиқлигини инобатга олиш зарур. Матбуотдаги таҳририй сиёсат ва мақсадли ауди-тория хусусиятлари журналистик жанрларнинг танланиши ва қайта шаклланишида ҳал қилувчи омиллардан бири сифа-тида ўрганилиши лозим. Газеталардаги таҳририй тажриба-лар асосида жанрлар трансформацияси бўйича услубий тав-сиялар, ўқув қўлланмалар ва таҳририй стандартлар ишлаб чиқиш, амалий журналистика учун муҳим методологик қа-дам бўлади.

Медиа таълим тизимида журналистик жанрлар транс-формациясини ўргатишни назарий ва амалий жиҳатдан уйғунлаштириш, талабаларда замонавий таҳририй ёнда-шувларни шакллантиришга хизмат қилади.

Ушбу тавсиялар миллий журналистика тараққиёти, га-зета маҳсулотларининг рақобатбардошлигини таъминлаш ва аудитория эҳтиёжларини қондиришда муҳим илмий-назарий асос бўлиб хизмат қилади.

Хулоса

Замонавий журналистикада жанрлар трансформацияси – ахборотни етказишдаги услубий, тузилмавий ва функци-онал янгиланишларни ифодаловчи муҳим тенденция ҳи-سوبланади. "Янги Ўзбекистон" ва "Жадид" газеталари мисо-лида бу жараён жуда равшан кўзга ташланади. Бу нашрлар анъанавий журналистика жанрларини сақлаб қолган ҳолда, уларни замонавий воситалар, таҳририй услуб ва янгиланган медиа стандартлари асосида қайта шакллантирмоқда.

Жанрлар трансформацияси замон, технология ва жамият эҳтиёжлари билан узвий боғлиқ. Бугунги ўқувчи нафақат ах-боротни олишни, балки уни таҳлил қилиш, ҳис қилиш, му-лоҳаза юритиш имкониятига эга бўлишни истайди. Шу бо-исдан ҳам газеталар мультимедиявий форматлар, визуал эле-ментлар ва янги жанр ифодалари орқали матнларни бойит-моқда.

Умуман олганда, "Янги Ўзбекистон" ва "Жа-дид" газеталарида кузатилаётган жанрлар трансформа-цияси – бу нафақат формал янгиланиш, балки контент, услуб ва ўқувчи билан мулоқот усулининг янги босқичга кўтарилаётганини англатади. Ушбу трансформация жа-раёнларини ўрганиш ва таҳлил қилиш келгусида миллий матбуотимиз ривожини учун илмий ва амалий асос бўлиб хизмат қилиши шубҳасиз.

REFERENCES

1. Ю.К.Евдокимов, Дистанционные автоматизированные учебные лаборатории и технологии дистанционного учебного эксперимента в техническом вузе, *Открытое образование*, – 2009. – № 5. – pp. 101-116.
2. Бегматов Ш. (2020). Матбуотда таҳлилий материаллар таҳрири ва услуги. – Т.: Ўзбекистон журналистика ва оммавий коммуникациялар университети нашри, 180 б.
3. Mirzayeva, N. (2014). JOURNALIST SPECIALIZATION IN MEDIA WORLD: LANGUAGE AND STYLE SPECIFICS. *The Way of Science*, 52.
4. Mirzayeva, N. A. (2020). THE ROLE OF ELECTRONIC PUBLICATIONS IN THE GLOBAL INFORMATION SPACE. *Восточно-европейский научный журнал*, (4-4 (56)), 48-50.
5. Раҳмонов Б. (2021). Журналистика назарияси ва методологияси. – Т.: Ўзбекистон, 256 б.
6. Тошев Қ. (2017). Матбуот таҳлилида замонавий ёндашувлар. – Самарқанд: СамДУ нашри, 198 б.
7. “Янги Ўзбекистон” газетаси (2023–2025). – Электрон нашр: <https://yangi.uz>
8. “Жадид” газетаси (2023–2025). – Электрон нашр: <https://jadid.uz>
9. Кузнецов Г.В. (2019). Журналистские жанры в условиях цифровой трансформации. – М.: Аспект Пресс, 215 с.
10. Корконосенко С.Г. (2021). Теория журналистики: медиа-рефлексивный подход. – СПб.: Издательство СПбГУ, 248 с.
11. Zelizer B. (2004). *Taking Journalism Seriously: News and the Academy*. – London: Sage Publications, 256 p.
12. Deuze M. (2005). What is Journalism? Professional Identity and Ideology of Journalists Reconsidered. // *Journalism*, Vol. 6(4), pp. 442–464.
13. Pavlik J. (2008). *Media in the Digital Age*. – New York: Columbia University Press, 284 p.
14. Franklin B. (2013). *The Future of Journalism*. – London: Routledge, 272 p.
15. Carlson M. (2016). Metajournalistic Discourse and the Meanings of Journalism: Definitional Control, Boundary Work, and Legitimation. // *Communication Theory*, Vol. 26(4), pp. 349–368.